

Sebastian BERNAT

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej
Lublin, Polska
e-mail: sebastian.bernat@poczta.umcs.lublin.pl

UZDROWISKA – „WYSPAMI CISZY” W KRAJOBRAZIE POLSKI?

HEALTH RESORTS – “REFUGES OF SILENCE” IN POLAND LANDSCAPE?

Słowa kluczowe: hałas, krajobraz dźwiękowy, uzdrowisko, ochrona środowiska

Key words: noise, soundscape, health resorts, environmental protection

Streszczenie

Celem badań, których wyniki przedstawiono w poniższym artykule była identyfikacja zagrożeń hałasem w polskich uzdrowiskach, rozpoznanie potencjału występujących tam krajobrazów dźwiękowych oraz wskazanie możliwości ochrony jakości dźwiękowych krajobrazu uzdrowisk w Polsce. Na podstawie analizy prasy i źródeł internetowych, raportów ochrony środowiska i operatów uzdrowiskowych oraz badań sondażowych podjęto próbę odpowiedzi na pytanie „Czy uzdrowiska w Polsce można określić jako wyspy ciszy?”. W świetle przeprowadzonych studiów nieliczne uzdrowiska w Polsce można określić jako wyspy ciszy w krajobrazie. Wykorzystując swój potencjał uzdrowiska mają szansę na realizację innowacyjnych produktów turystycznych, które mogą przyczynić się do ich rozwoju gospodarczego i społecznego. Wśród nich mogą być takie, które akcentować będą wyjątkową jakość dźwiękową krajobrazu. Konieczna jest jednak dbałość o tę jakość, choćby w ramach działań rewitalizacyjnych.

Abstract

The paper presents results of the research that aimed at identifying noise threats in the Polish health-resorts, recognizing potential of their soundscapes and indicating possibilities to protect the quality of the soundscapes in the health-resorts. The author tries to answer the question: “Are the Polish health-resorts islands of silence?” For his analyses, he uses the press, Internet sources as well as reports on environmental protection, spa reports and special surveys. Taking into consideration the studies conducted by the author, it can be stated that not all health-resorts in Poland deserve the title “islands of silence”. Using their potential, the Polish resorts have opportunities to realize innovative tourist products that can contribute to their socio-economic development. Among the products, there may be the such ones which emphasize exceptional quality of soundscapes. Yet, it is essential to take proper care of this quality, for instance as part of revitalization projects.

WPROWADZENIE

Współcześnie obserwujemy narastające zagrożenie hałasem, wpływające na obniżenie jakości środowiska, utratę bioróżnorodności, pogorszenie zdrowia człowieka oraz zakłócenie percepcji atrakcyjnych krajobrazów. W Raporcie Inspekcji Ochrony Środowiska „Stan klimatu akustycznego w kraju w świetle badań WIOŚ w latach 2002-2006” zauważono m.in. pogarszanie się warunków akustycznych w obrębie tras na terenach chronionych oraz powolny proces degradacji obszarów cichych. W świetle Raportu „Stan klimatu akustycznego w Polsce w roku 2012” najbardziej dokuczliwy jest obecnie hałas komunikacyjny, a zwłaszcza drogowy. W aglomeracjach przy głównych drogach narażonych było na ponadnormatywny hałas w porze dziennej około 4 mln, zaś w porze nocnej około 2,9 mln mieszkańców. Przekroczenie poziomu dopuszczalnego stwierdzono także na terenach chronionych w 80% punktów pomiarowych w porze dziennej i w 80 % w porze nocnej.

Hałas oraz troska o ciszę i dźwiękową jakość krajobrazu są coraz częściej postrzegane jako poważne zagrożenie dla zdrowia. W świetle komunikatu Centrum Badania Opinii Społecznych (CBOS) większość (71 %) respondentów niepokoi hałas na ulicach, w pracy, środkach lokomocji, supermarketach, mieszkaniu czy w miejscu wypoczynku (m.in. w parkach, na plaży). Stopień uciążliwości wzrasta wraz z poziomem urbanizacji (Zagrożenie hałasem w Polsce..., 2009). Najczęstsze dolegliwości zgłaszane przez ankietowanych w związku z oddziaływaniem hałasu to: nerwowość, rozdrażnienie, przemęczenie, bóle lub zawroty głowy, migreny, przytępienie słuchu lub głuchota. W obronie przed hałasem badani stosują różne metody, m.in. unikają miejsc hałaśliwych lub wyciszają źródła hałasu. Niektórzy próbują ignorować go, przyzwyczać się. Sporadycznie podejmują próby interwencji u hałasujących lub władz (tylko 3% respondentów).

Z uwagi na fakt, że hałas jest istotnym problemem środowiskowym w całej Unii Europejskiej (UE), wywołuje koszty gospodarcze i społeczne, które oszacowano na kwotę 40 mld EUR (Sprawozdanie Komisji, 2011) problem oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku podejmuje odrębna Dyrektywa 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku („Dyrektywa hałasowa”). Celem dyrektywy jest m.in. przyjęcie przez państwa członkowskie planów działania dla zachowania poziomu hałasu w środowisku, na obszarach, gdzie jego jakość jest dobra. W „Dyrektywie hałasowej” dostrzeżono potrzebę ochrony obszarów cichych zarówno w obrębie aglomeracji, jak i na otwartym terenie¹.

---

¹ W świetle art. 3 „Dyrektywy hałasowej” „obszar ciszy w obrębie aglomeracji oznacza obszar [...], w którym narażenie na hałas z jakiegokolwiek źródła nie przewyższa określonej wartości Lden (wskaźnik ogólnego poziomu hałasu dla pory dziennej, wieczornej i nocnej, służący do określenia ogólnej dokuczliwości związanej z narażeniem na działanie hałasu) lub innego odpowiedniego wskaźnika hałasu, wyznaczonego przez Państwo Członkowskie”, zaś „obszar ciszy na otwartym terenie poza miastem oznacza obszar ..., w którym nie występują zakłócenia hałasem komunikacyjnym, przemysłowym lub z działalności rekreacyjnej”.

Polskie prawo w zakresie ochrony przed hałasem, choć zasadniczo uwzględnia ustalenia „Dyrektywy hałasowej” nie przyczynia się jednak do poprawy klimatu akustycznego w Polsce. Podniesienie z dniem 1 października 2012 r. dopuszczalnych krótkookresowych poziomów hałasu o 3-6 dB² w zależności od rodzaju terenu wywołuje niepokój. Zmiany nie dotyczą jedynie strefy ochronnej „A” uzdrowiska i terenów szpitali poza miastem, gdzie obowiązuje norma 50 (45) dB w dzień i 45 (40) dB w nocy zależnie od źródła hałasu³ (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku). Są to zatem bardzo rygorystyczne ustalenia, wynikające ze specyfiki obszaru i potrzeby komfortu akustycznego. W ostatnim czasie sygnalizowano, że standardy te są trudne do dotrzymania (Kuchcik, Baranowski, 2013) i kilku miejscowościom uzdrowskim grozi utrata statusu uzdrowiska z powodu przekroczonych dopuszczalnych poziomów hałasu.

Jakość dźwiękowa krajobrazu polskich uzdrowisk, choć decyduje o wartości terapeutycznej krajobrazu wpływając na odczucie komfortu lub dyskomfortu a przez to na zdrowie przebywających tam ludzi, jest bardzo rzadko przedmiotem badań. Najczęściej mają one charakter pomiarów hałasu wykonywanych okazjonalnie na etapie starań o uzyskanie statusu uzdrowiska, rzadziej w ramach monitoringu środowiskowego. Prowadzone one były głównie w latach siedemdziesiątych XX w. oraz w pierwszym dziesięcioleciu XXI. Dotychczas nie podejmowano studiów kompleksowych dotyczących jakości dźwiękowej krajobrazu, nawiązujących do podejścia ekologii akustycznej – interdyscyplinarnego kierunku badawczego analizującego w aspekcie percepcyjnym i historyczno-społecznym zależności, jakie człowiek nawiązuje ze swoim otoczeniem za pośrednictwem dźwięków.

Celem badań, których wyniki przedstawiono w poniższym artykule była identyfikacja zagrożeń hałasem w polskich uzdrowiskach, rozpoznanie potencjału występujących tam krajobrazów dźwiękowych oraz wskazanie możliwości ochrony jakości dźwiękowych krajobrazu uzdrowisk w Polsce. Na podstawie analizy prasy i źródeł internetowych, raportów ochrony środowiska, dostępnych operatów uzdrowskich i ekspertyz oraz badań sondażowych podjęto próbę odpowiedzi na pytanie „Czy uzdrowiska w Polsce można określić jako wyspy ciszy?”, podobnie jak parki narodowe (Bernat, 2013).

Kwestionariusz ankiety skierowany na początku 2016 r. do samorządów gmin i miejscowości uzdrowskich w Polsce składał się z 15 pytań, które dotyczyły ogólnie zagrożenia hałasem i wartości krajobrazów dźwiękowych oraz metod ochrony przed hałasem. W szczególności podejmowały one kwestie ważności dźwięku

---

² W świetle Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 1 października 2012 r. dopuszczalne krótkookresowe poziomy hałasu zostały podniesione z dotychczas obowiązujących w ciągu dnia 55-65 dB do 61-68 dB, zaś w nocy z 50-55dB do 56-60dB w zależności od rodzaju terenu.

³ Pierwsza wartość dotyczy dróg lub linii kolejowych, zaś w nawiasie, pozostałych obiektów i działalności będących źródłem hałasu.

w doświadczaniu krajobrazu uzdrowiska, dźwięków charakterystycznych⁴, źródeł i stopnia zagrożeń hałasem, monitoringu akustycznego, miejsc występowania przyjemnych lub nieprzyjemnych krajobrazów dźwiękowych, pory dnia o najbardziej uciążliwym hałasie, zmian warunków akustycznych w ostatnich 10 latach, dotychczasowej prezentacji walorów dźwiękowych, konfliktów społecznych związanych z ochroną akustyczną, stanowiska wobec ochrony walorów dźwiękowych w ramach rewitalizacji, propozycji możliwych działań redukcji hałasu oraz ochrony ciszy i krajobrazów dźwiękowych w uzdrowisku.

W badaniach sondażowych na temat jakości dźwiękowych krajobrazu polskich uzdrowisk wzięły udział wszystkie miasta/gminy uzdrowiskowe. Dwie z nich przysłały pojedyncze ankiety, choć na administrowanym obszarze znajdowały po dwie miejscowości o statusie uzdrowiska. Odpowiedź poszczególnych samorządów miast/gmin na udział w badaniach sondażowych była rozłożona w czasie; odpowiedzi nadsyłało do prawie 1,5 miesiąca. W niektórych miastach/gminach uzdrowiskowych konieczne było wielokrotne powtarzanie zaproszenia, co może świadczyć o trudności z odpowiedzią na zagadnienia problematyczne i/lub brakiem jednostki odpowiedzialnej za kształtowanie jakości dźwiękowej krajobrazu. Odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu udzielili bezpośrednio burmistrzowie/wójtowie lub ich zastępcy, ewentualnie sekretarze gmin/miast albo specjaliści ds. ochrony środowiska, rozwoju, promocji gminy. W niektórych przypadkach podkreślano, że odpowiedzi powstały w konsultacji z pracownikami uzdrowiska.

UZDROWISKA W POLSCE – UWARUNKOWANIA PRAWNE I STAN OCHRONY PRZED HAŁASEM

Uzdrowisko zgodnie z „Ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym...” (2005) to obszar, na terenie którego prowadzone jest lecznictwo uzdrowiskowe, wydzielony w celu wykorzystania i ochrony znajdujących się na jego obszarze naturalnych surowców leczniczych, któremu został nadany status uzdrowiska. Miejscowość ubiegająca się o taki status musi spełniać łącznie następujące warunki:

- 1) posiada złoża naturalnych surowców leczniczych o potwierdzonych właściwościach leczniczych;
- 2) posiada klimat o właściwościach leczniczych;
- 3) na jego obszarze znajdują się zakłady lecznictwa uzdrowiskowego i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, przygotowane do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego;
- 4) spełnia określone w przepisach o ochronie środowiska wymagania w stosunku do środowiska;
- 5) posiada infrastrukturę techniczną w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej, w zakresie transportu zbiorowego, a także prowadzi gospodarkę odpadami.

---

⁴ Dźwięki charakterystyczne mogą być rozumiane jako dźwięki właściwe dla uzdrowiska, typowe, reprezentatywne bądź wyróżniające się, swoiste, szczególne, specyficzne, dominujące, przewodnie.

W Polsce istnieje 45 uzdrowisk statutowych⁵ zlokalizowanych w 28 powiatach i 4 miastach na prawach powiatu, na obszarze 13 województw (najwięcej – 11 – jest w woj. dolnośląskim, pojedyncze w woj. łódzkim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim, brak w woj. opolskim, lubuskim i wielkopolskim). Skupienie większości uzdrowisk w południowej Polsce związane jest z występowaniem wód mineralnych, peloidów czy gazów leczniczych, które ze względu na budowę geologiczną czynią tę część kraju bardziej uprzywilejowaną. W wykazie Ministerstwa Zdrowia z 1967 r. było wymienionych aż 36 miejscowości. Pozostałe 9 wpisano do wykazu w późniejszych latach. Pod względem liczby uzdrowisk Polska zajmuje siódme miejsce w Europie (Łazarkowie, 2007). W świetle klasyfikacji wprowadzonej Polską Normą PN-Z-11000:2001 „Uzdrowiska-terminologia, klasyfikacja i wymagania ogólne” dominują zdrojowiska, czyli uzdrowiska, w którym zabiegi z użyciem wody należą do podstawowych w działalności leczniczej. Drugie miejsce zajmują uzdrowiska borowinowe, zaś kolejne klimatyczne i nadmorskie. Kryterium hipsometryczne pozwala wyróżnić uzdrowiska górskie (8), podgórskie (14), nizinne (17) i nadmorskie (6) (ryc. 1). Większość uzdrowisk znajduje się w granicach administracyjnych miast, najczęściej niewielkich, dla których działalność lecznicza staje się katalizatorem rozwoju (Cieślak, 2014)⁶. Trzy uzdrowiska: Konstancin-Jeziorna, Sopot oraz Swoszowice, zlokalizowane są w obrębie aglomeracji (odpowiednio: warszawskiej, trójmiejskiej, krakowskiej). Największymi pod względem liczby zakładów leczniczych są Ciechocinek i Kołobrzeg, zaś najmniejszymi – Augustów, Krasnobród, Supraśl, Piwniczna, Wapienne.

W Ustawie wyróżniane są obszary ochrony uzdrowiskowej, jeśli spełnione są warunki środowiskowe (surowcowe, klimatyczne) i infrastrukturalne w zakresie ochrony środowiska ale nie występują zakłady lecznicze. Aktualnie jest ich 6: Frombork, Łatoszyn. Skierniewice-Maków, Czarny Dunajec. Lidzbark Warmiński, Miłomłyn.

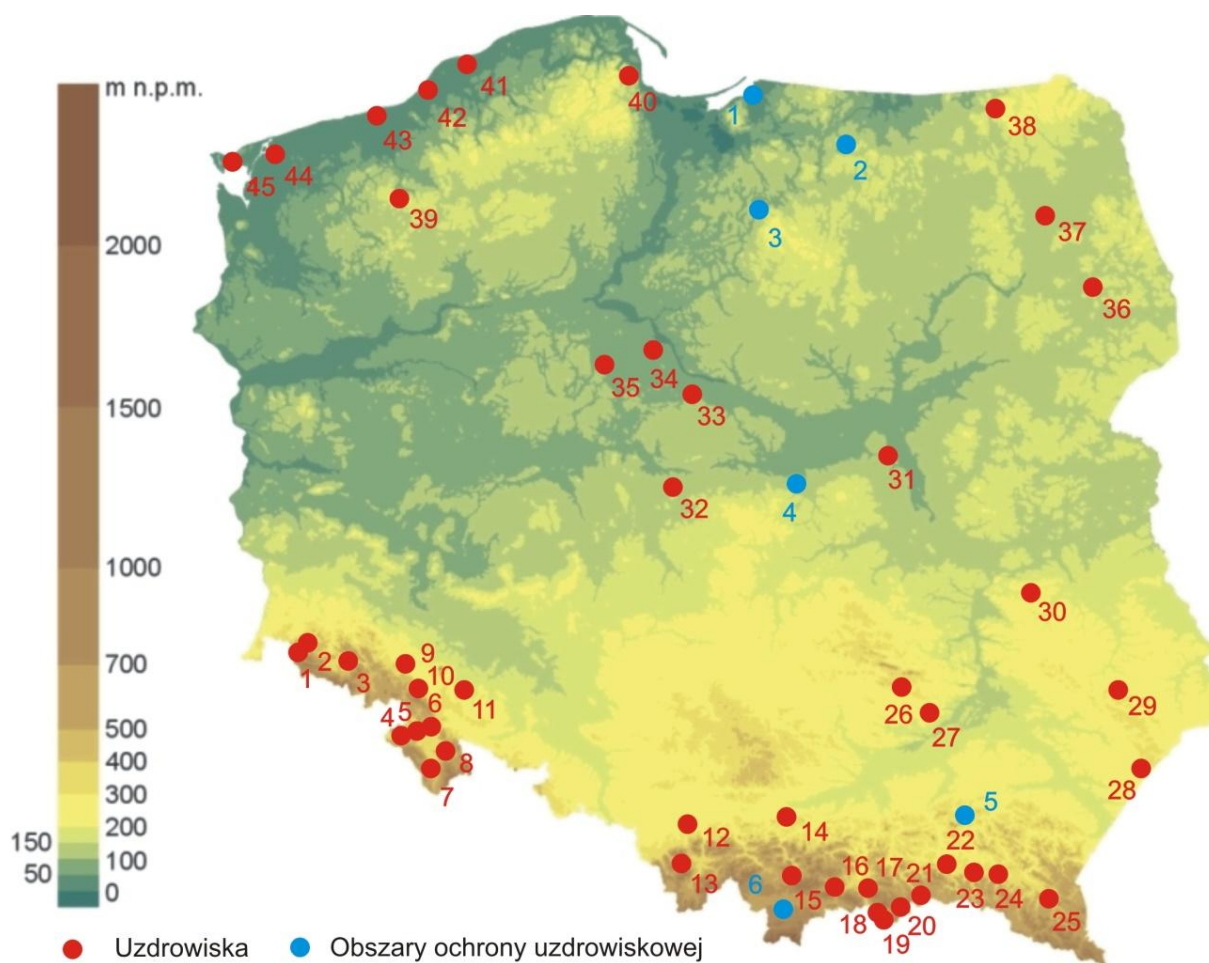
Liczne miejscowości uzdrowiskowe charakteryzują się dużą atrakcyjnością turystyczną. Cenne walory przyrodnicze, sąsiedztwo obszarów chronionych (parki narodowe, parki krajobrazowe) i lasów, interesujące zabytki, wartości widokowe i kompozycyjne oraz imprezy kulturalne, sportowe i rozrywkowe przyciągają coraz większą ilość turystów. Przyczynia się do tego także rewaloryzacja obiektów zabytkowych, budowa nowych obiektów uzdrowiskowych, rewitalizacja parków zdrojowych, porządkowanie przestrzeni publicznej i jej nowoczesna aranżacja. W świetle jednego z rankingów internautów, jako najpiękniejsze uzdrowisko przoduje Krynica i Nałęczów a następnie Szczawnica, Sopot, Kołobrzeg, Duszniki i Ciechocinek⁷.

---

⁵ Dodatkowo status uzdrowiska podziemnego przyznano Wieliczce.

⁶ Małe miasto posiada tzw. ludzką skalę i najczęściej zindywidualizowany charakter łatwy do rozpoznania i zinterpretowania pod względem percepcyjnym; tutaj też częściej można odnaleźć miejsca, w których następuje bezpośrednia interakcja pomiędzy środowiskiem zurbanizowanym i krajobrazem otwartym, przez co łatwiej mogą zachodzić procesy odnowy psychofizycznej (Cieślak, 2014).

⁷ <http://turystyka.wp.pl/gid,16139244,kat,1036541,title,Najpiekniejsze-uzdrowiska-w-Polsce-wedlug-internautow-WPPL,galeria.html> [dostęp: 01.2016.]

Ryc. 1. Położenie polskich uzdrowisk.

Fig. 1. The location of Polish health resorts.

Uzdrowiska/ Health resorts: 1. Czerniawa Zdrój, 2. Świeradów Zdrój, 3. Cieplice, 4. Kudowa Zdrój, 5. Duszniki Zdrój, 6. Polanica Zdrój, 7. Długopole Zdrój, 8. Łądek Zdrój, 9. Szczawno Zdrój, 10. Jedlina Zdrój, 11. Przerzeczyn Zdrój, 12. Goczałkowice Zdrój, 13. Ustroń, 14. Swoszowice, 15. Rabka Zdrój, 16. Szczawnica, 17. Piwniczna Zdrój, 18. Żegiestów Zdrój, 19. Muszyna-Złockie, 20. Krynica Zdrój, 21. Wysowa Zdrój, 22. Wapienne, 23. Iwonicz Zdrój, 24. Rymanów Zdrój, 25. Polańczyk, 26. Busko Zdrój, 27. Solec Zdrój, 28. Horyniec Zdrój, 29. Krasnobród, 30. Nałęczów, 31. Konstancin-Jeziorna, 32. Uniejów, 33. Wieniec Zdrój, 34. Ciechocinek, 35. Inowrocław, 36. Supraśl, 37. Augustów, 38. Gołdap, 39. Polczyn Zdrój, 40. Sopot, 41. Ustka, 42. Dąbki, 43. Kołobrzeg, 44. Kamień Pomorski, 45. Świnoujście.

Obszary ochrony uzdrowiskowej/ Health resort protection areas: 1. Frombork, 2. Lidzbark Warmiński, 3. Miłomłyn, 4. Skierniewice-Maków, 5. Latoszyn, 6. Czarny Dunajec.

Zgodnie z „Ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym...” (2005) na obszarze uzdrowiska wydziela się trzy rodzaje stref ochronnych oznaczonych literami „A”, „B”, „C”. Strefa „A”, dla której procentowy udział terenów zieleni wynosi nie mniej niż 65%, obejmuje obszar, na którym są zlokalizowane lub planowane zakłady i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, a także inne obiekty, w tym służące obsłudze pacjenta lub turysty (pensjonaty, restauracje lub kawiarnie). Strefa „B”, dla której

procentowy udział terenów zieleni wynosi nie mniej niż 50%, obejmuje obszar przyległy do strefy „A” i stanowiący jej otoczenie, który jest przeznaczony dla nieuciążliwych obiektów usługowych, turystycznych i innych lub objęty granicami parku narodowego/rezerwatu przyrody albo jest lasem, morzem lub jeziorem. Strefa „C”, dla której procentowy udział terenów biologicznie czynnych wynosi nie mniej niż 45%, obejmuje obszar przyległy do strefy „B” i stanowiący jej otoczenie oraz obszar mający wpływ na zachowanie walorów krajobrazowych, klimatycznych oraz ochronę złóż naturalnych surowców leczniczych. W strefie „A” ochrony uzdrowskiej ustawa zabrania m.in. lokalizacji zakładów przemysłowych i dużych obiektów handlowych (potencjalnych źródeł hałasu) oraz organizacji rajdów samochodowych i motorowych a także imprez masowych i działalności o charakterze rozrywkowym zakłócającym ciszę nocną. Mniej liczne zakazy obowiązują w strefach „B” i „C”, choć także uniemożliwiają lokalizację obiektów uciążliwych oraz prowadzenia działań mających niekorzystny wpływ na krajobraz uzdrowiska oraz właściwości lecznicze klimatu.

W świetle „Ustawy o lecznictwie uzdrowskim...” (2005) gmina, która zamierza wystąpić o nadanie określonej miejscowości statusu uzdrowiska, po uzyskaniu świadectw potwierdzających właściwości lecznicze naturalnych surowców i klimatu, sporządza operat uzdrowski, który powinien zawierać m.in. informację o natężeniu hałasu. Po uzyskaniu statusu uzdrowiska konieczna jest aktualizacja operatu nie rzadziej niż raz na 10 lat. Dodatkowo w terminie do 2 lat od uzyskania statusu gmina uzdrowska ma obowiązek sporządzenia i uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla strefy „A” ochrony uzdrowskiej.

Analiza prasy i źródeł internetowych z ostatnich siedmiu lat wykazała, że hałas w polskich uzdrowskach był źródłem kilku konfliktów społecznych. W Nałęczowie ciężki ruch towarowy przebiegający przez centrum uzdrowiska, w związku z brakiem obwodnicy, powoduje przekroczenie dopuszczalnych poziomów dźwięku, co wpłynęło na pojawienie się w 2008 r. groźby utraty statusu uzdrowiska. Władze miasta zobowiązały się do uruchomienia planu naprawczego – wyprowadzenia ruchu tranzytowego z centrum, przez co status uzdrowiska przyznano warunkowo do 2019 r. W miejscowościach uzdrowskich narastającym problemem jest także hałas związany z działalnością rozrywkową lokalnych restauracji, klubów, dyskotek. W Świnoujściu w 2007 r. Rada Miasta wprowadziła uchwałę ograniczającą używanie urządzeń nagłaśniających w ogródkach restauracyjnych podczas sezonu letniego (czerwiec- wrzesień) w godz. 22-10. Uchwała ta była odpowiedzią na skargi kuracjuszy dotyczące głośnej muzyki i pomiary akustyczne wskazujące na przekroczone normy hałasu, których konsekwencją może być utrata statusu uzdrowiska. Wyniki przeprowadzonych w 2008 r. badań natężenia hałasu w Świnoujściu, wykazały, że w części uzdrowiska o charakterze sanatoryjno-wypoczynkowym warunki akustyczne są w poważnym stopniu zagrożone, zwłaszcza w okresie szczytu kuracyjno-wypoczynkowego (Błażejczyk i in., 2008). Zarejestrowane wartości wskazują na średnią lub dużą uciążliwość (zgodnie ze skalą zagrożenia hałasem komunikacyjnym opracowaną przez Państwowy Zakład Higieny) i nie odpowiadają okresowo lub stale wymaganiom normatywnym. Główną przyczyną zagrożenia komfortu

akustycznego jest nasilony ruch komunikacyjny na ulicach w obrębie lub pobliżu strefy „A” ochrony uzdrowiskowej oraz hałas generowany przez obiekty usługowe (kawiarnie, ogródki piwne, gastronomia uliczna itp.). Dlatego zaznaczono, że doprowadzenie stanu klimatu akustycznego do granic wyznaczonych normami poziomów dopuszczalnych powinno być priorytetem władz lokalnych. Szczególnie ważne jest wprowadzenie ograniczeń w działalności rozrywkowej, zwłaszcza w sąsiedztwie sanatoriów, a docelowo usunięcie tych form usług poza obszar strefy „A”. Podobnie problemy sygnalizowano także w Sopocie, Kołobrzegu (hałas działalności rozrywkowej) oraz Kamieniu Pomorskim i Szczawnie Zdroju (hałas komunikacyjny).

W świetle badań klimatu akustycznego czterech uzdrowisk polskich (Goczałkowice Zdrój, Swoszowice, Iwonicz Zdrój, Kudowa Zdrój) szczególnie narażonych na hałas, mierzone wartości równoważnego poziomu dźwięku mieszczą się zazwyczaj w przedziale 50-60 dB, choć chwilowe przekraczają 80-90 dB (Kuchcik, Baranowski, 2013). Spowodowane jest to położeniem w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych (Goczałkowice Zdrój, Swoszowice) oraz funkcją popularnej miejscowości turystycznej (Krynica), gdzie dodatkowe dźwięki generowane są przez infrastrukturę noclegowo-gastronomiczną. Dotrzymanie norm hałasu obowiązujących w strefie uzdrowiskowej „A” jest według M. Kuchcik i J. Baranowskiego (2013) mało realne, nawet przy restrykcyjnym ograniczeniu ruchu samochodowego w uzdrowisku, gdyż sam poziom dźwięków tzw. tła (odgłosy przyrody, rozmów kuracjuszy i niezbędnej działalności gospodarczej w uzdrowisku) już je przekracza. Z drugiej strony uprawnione jednostki administracji nie wykazują wystarczającej inicjatywy w ograniczaniu zagrożenia hałasem komunikacyjnym, choćby poprzez budowę ekranów akustycznych, ograniczenie ruchu w centrum uzdrowiska lub eliminację pojazdów szczególnie uciążliwych (ciężarowe, motocykle).

W raporcie⁸ „Identyfikacja wybranych zagrożeń środowiskowych dla uzdrowisk woj. podkarpackiego” wykazano, że jedynie w Horyńcu Zdroju nie stwierdzono przekroczeń standardów akustycznych (Lipińska, 2014). Zaznaczyć należy, że przekroczenia w strefie „A” ochrony uzdrowiskowej wynosiły od 10 dB (Iwonicz Z.) do 18 dB (Rymanów Z.).

Problem zanieczyszczenia hałasem został także dostrzeżony w przypadku uzdrowiska Swoszowice, gdzie hałas na terenie parku zdrojowego znacznie przekracza normy obowiązujące w strefie ochronnej „A” uzdrowiska i przyczynia się do jego ekologicznej degradacji (Bielak, 2000). Na zagrożenia hałasem w Nałęczowie, Szczawnie Zdroju, Muszynie, Piwnicznej, Żegiestowie i Sopotcie zwrócił uwagę także W. Wójcikowski (2011). Zauważa on, że dla zapewnienia odpowiednich warunków akustycznych w uzdrowiskach konieczne jest obowiązkowe wykonywanie map akustycznych i wprowadzenie programu naprawczego, co często wymaga ustaleń na szczeblu ponadgminnym i pomocy państwa w większym niż obecnie zakresie.

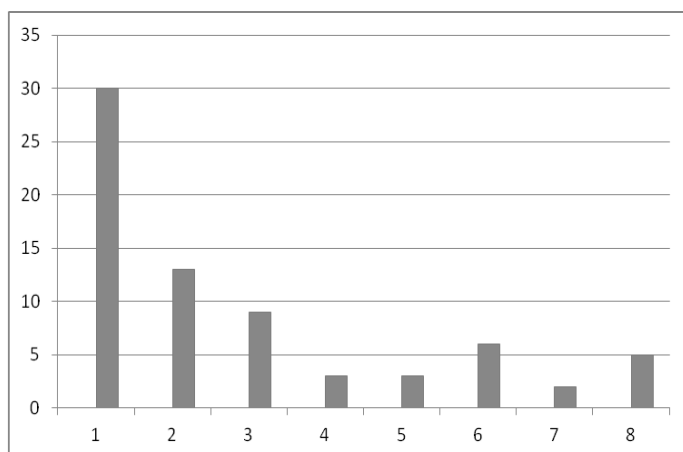
⁸ Raport oparto na danych z pomiarów wykonanych w 2002 (Iwonicz Z., Rymanów Z.), 2008 (Horyniec Z.) lub 2009 r. (Polańczyk).

WYNIKI BADAŃ SONDAŻOWYCH

W świetle odpowiedzi ankietowych w znacznej większości uzdrowisk (40 uzdrowisk) uznano, że dźwięki są bardzo ważne lub ważne w doświadczaniu krajobrazu. Jednak tylko w 15 uzdrowiskach wskazano dźwięki charakterystyczne. Są to głównie odgłosy przyrody – śpiew ptaków, odgłosy zwierząt, szum morza, rzeki, potoków, wodospadów, drzew, ale także muzyka z kawiarni lub ze straganów (Ciechocinek, Solec), ultradźwięki (Goczałkowice), rozmowy kuracjuszy w alejkach spacerowych, dźwięki funkcjonującej tężni (Konstancin-Jeziorna), odgłosy portu, terenów postoczniowych i poligonu (Ustka). W przypadku Kamienia Pomorskiego zwrócono uwagę na hałas samochodów (ruchu ulicznego) i kos spalinyowych, co dowodzi łamania przez uzdrowisko postanowień ustawy i statutu (np. w kwestii zakazu wjeżdżania pewnych pojazdów do strefy A)⁹.

Percepcję wymienionych dźwięków zakłóca przede wszystkim komunikacja samochodowa (30 wskazań). Innym ważnym źródłem uciążliwości jest głośna muzyka i hałaśliwe zachowania klientów restauracji/klubów oraz budowa. Mniej znaczące są rekreacja oraz loty samolotów i śmigłowców (ryc. 2). Wśród innych źródeł uciążliwości wymieniano: wykonywanie usług komunalnych tj. w okresie wiosenno-jesienno-zimowym odkurzanie mechaniczne chodników placów i dróg, w okresie zimowym mechaniczne odśnieżanie chodników placów dróg oraz koszenie kosiarkami terenów zielonych (Rymanów), kolej (Piwniczna).

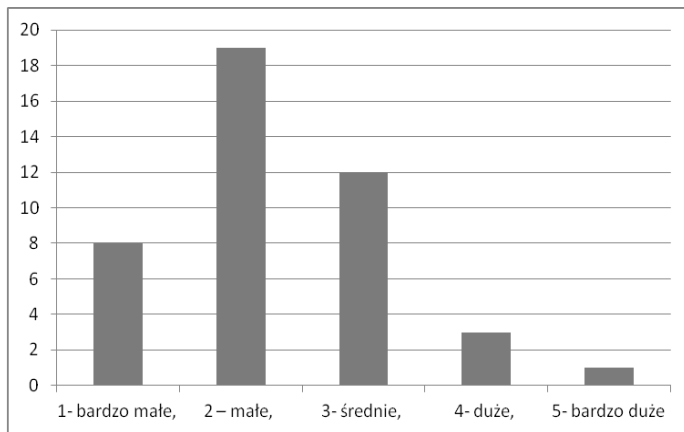

Ryc. 2. Źródła zagrożeń hałasem w polskich uzdrowiskach (1. komunikacja samochodowa, 2. głośna muzyka, 3. głośne zachowania klientów restauracji/klubów, 4. rekreacja, 5. loty samolotów i śmigłowców, 6. budowa, 7. inne, 8. brak).

Fig. 2. Threats sources connected with noise in Polish health resorts (1. car traffic, 2. noisy music, 3. noisy clients of restaurants, 4. recreation, 5. airplane and helicopter flight, 6. construction project, 7. others, 8. no response.

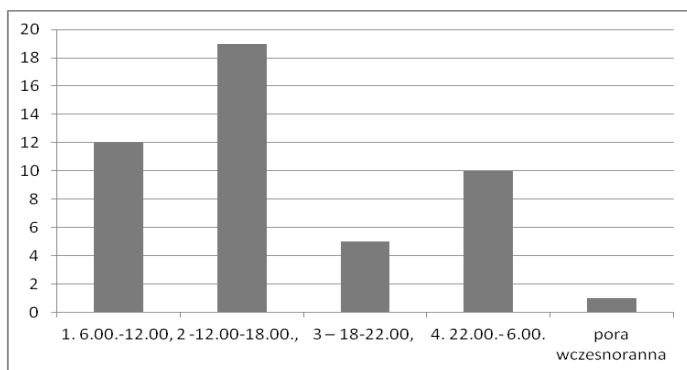
Tylko w 11 uzdrowiskach prowadzony jest monitoring hałasu. Subiektywne zagrożenie hałasem oceniano najczęściej jako małe (19 uzdrowisk) lub średnie (12) (ryc. 3). Jednak w przypadku czterech uzdrowisk oceniono je jako duże a nawet bardzo duże (Iwonicz Z., Kudowa Z., Swoszowice, Kamień Pomorski). Najbardziej uciążliwy hałas występuje w porze dziennej, zwłaszcza w godz. 12-18 (ryc. 4).

⁹ Poza tym wskazano, że główny ciąg komunikacyjny wprowadzający ruch do miasta przebiega przez sam środek strefy A. Zła jest też lokalizacja jednego z obiektów uzdrowiskowych w strefie C w sąsiedztwie obiektów handlowych i przemysłowych, niedaleko toru kolejowego. Brak jest oznakowania stref.

Ryc. 3. Subiektywna ocena zagrożenia hałasem w polskich uzdrowiskach.

Fig. 3. Subjective assessment of noise threats in Polish health resorts.

Ryc. 4. Pory doby o największej uciążliwości hałasem w polskich uzdrowiskach.

Fig. 4. Time of day with the most nuisance of noise in Polish health resorts.

W większości uzdrowisk (26) deklarowana jest poprawa warunków akustycznych w ciągu ostatnich 10 lat. W uzdrowisku Uniejów zauważono, że we wskazanym okresie nastąpiło pogorszenie warunków akustycznych, ze względu na fakt dynamicznego rozwoju infrastruktury turystycznej na terenie miasta i na nowych obszarach inwestycyjnych, zapoczątkowany w roku 2006. W fazie realizacji inwestycji budowlanych dominował hałas komunikacyjny i związany z budową. W związku ze znacznym rozwojem turystyki na terenie uzdrowiska, szczególnie od roku 2012, nastąpił wzrost ruchu drogowego, co generuje zwiększone natężenie hałasu komunikacyjnego. Przemiany funkcjonalne miejscowości Uniejów i wysunięcie na pierwszy plan funkcji turystycznych i rekreacyjnych skutkuje również wzrostem częstości i skali organizacji imprez masowych o charakterze muzycznym odbywających się w sezonie letnim, co ma negatywne oddziaływanie na warunki akustyczne w uzdrowisku. W Ciechocinku natomiast zwrócono uwagę, że hałas jest problemem powtarzającym się, w szczególności w okresie letnim. Uwaga ta zapewne dotyczy większości popularnych uzdrowisk. Zaznaczyć należy, że 7 uzdrowisk nie ustosunkowało się do zadanego pytania.

Fot. 1. Ogród dźwięku w Muszynie.
Photo 1. Sound garden in Muszyna.

Fot. 2. Ogród muzyczny w Kudowie Zdroju.
Photo 1. Music garden in Kudowa.

W opinii urzędników większości gmin i miejscowości uzdrowiskowych (34) można wskazać miejsca w uzdrowiskach o wyjątkowo przyjemnych krajobrazach dźwiękowych. Większe trudności sprawia identyfikacja miejsc gdzie hałas jest szczególnie uciążliwy. Pierwsze z wymienionych to głównie parki zdrojowe, ciągi spacerowe (deptaki), ale także pobliski las, nabrzeże stawu/jeziora, sąsiedztwo wodospadu, otwarte przestrzenie widokowe (łąki, śródleśne polany), pas nadmorski, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, obszary Natura 2000, doliny rzeczne, szlaki turystyczne, okolice kościoła. Wskazania są też konkretne, np. polodowcowa kraina Drawy i Dębnicy, Szwajcaria Połczyńska, Trzy Garby, ścieżka przyrodnicza "Dolina Pięciu Jezior" (Połczyn Z.), Góra Parkowa (Kudowa), Ekopark Wschodni (Kołobrzeg). Natomiast miejsca o szczególnie uciążliwym hałasie to głównie ciągi komunikacyjne, ale także centrum miasta, sąsiedztwo restauracji, okolice zalewu rekreacyjnego (Krasnobród), rejon budowy (Solec Z.), tereny postoczniowe (Ustka), okolice torów kolejowych (Piwniczna), stara promenada (Świnoujście), Park Zdrojowy (Kudowa Z.).

Walory dźwiękowe uzdrowisk rzadko są prezentowane odwiedzającym. Jedynie 7 uzdrowisk (Ciechocinek, Cieplice, Goczałkowice, Gołdap, Polanica Z., Uniejów) wskazało różne formy prezentacji. Są to m.in.: ścieżki edukacyjne, pogadanki dla kuracjuszy, nagrania na totemach multimedialnych. Na uwagę zasługuje m.in. uzdrowisko Uniejów, ze względu na aktywną promocję poprzez liczne wydawnictwa i ścieżki tematyczne związane z edukacją ekologiczną, w których zwraca się uwagę na dźwięki przyrody. Dziwi fakt, że w niektórych uzdrowiskach nie podano przykładu pewnych działań, choć takie zostały przeprowadzone, np. w Muszynie powstał ogród sensoryczny, w tym dźwiękowy (fot. 1), zaś w Kudowie Z. – park muzyczny (fot. 2).

Obowiązująca w uzdrowiskach ochrona akustyczna rzadko była powodem konfliktów społecznych. Jedynie 11 uzdrowisk wskazało przykłady interwencji i sporów związanych m.in. z funkcjonowaniem lokali gastronomicznych, głośną muzyką (taneczną), deficytem imprez w części zdrojowej, odkurzaniem lub koszeniem

terenów, stosowaniem piły motorowej, ocenami oddziaływania na środowisko kontrowersyjnych inwestycji, szczekaniem psów, zakłócaniem ciszy nocnej, pracami montażowymi na terenach postoczniowych oraz w pobliżu obiektu Pensjonat (Ustka), imprezami masowymi lub pracami remontowymi w obiektach uzdrowskowo-wypoczynkowych (Kołobrzeg). Występowały one najczęściej sporadycznie.

Mniej niż połowa uzdrowisk zaproponowała możliwe działania redukcji hałasu i ochrony ciszy/krajobrazów dźwiękowych w uzdrowisku. Wskazywano najczęściej na ograniczenie (stałe lub czasowe) ruchu samochodów (zwłaszcza uciążliwych), wyprowadzenie ruchu samochodowego (zwłaszcza ciężarówek pow. 8T) poza tereny intensywnie zurbanizowane (obwodnica), zakaz tranzytu, zmiany organizacji ruchu, wyłączenia z ruchu pojazdów fragmentów ulic, utrzymanie istniejących oraz tworzenie nowych stref uspokojonego ruchu, zwłaszcza w strefie A (ograniczenie prędkości pojazdów do 30-40 km/h) wspierane programem ograniczenia ruchu drogowego. Poza tym wymieniane są inne działania:

- systematyczne unowocześnianie alternatywnych środków transportu publicznego oraz wprowadzenie komunikacji w oparciu o samochody z napędem elektrycznym lub bryczki konne,
- wykształcenie lokalnych centrów usługowych w celu ograniczenia ruchu wewnątrzmijskiego,
- modernizacja i stałe utrzymywanie wysokiej jakości nawierzchni dróg (równa powierzchnia asfaltu, bez ubytków i kolein, podkładki wibroizolacyjne mocujące pokrywy studzienek kanalizacyjnych),
- nasadzenia drzew i krzewów, zwłaszcza pasów zieleni oddzielających przestrzeń publiczną od ciągów komunikacji samochodowej,
- przeniesienie imprez masowych ze strefy A, zakaz organizacji imprez plenerowych w godz. nocnych,
- ograniczenia do świadczenia usług generujących hałas w godz. 22-6, zakaz lokalizacji obiektów rozrywkowych w strefie A zapisany w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- stała współpraca z policją w zakresie respektowania przepisów przestrzegania ciszy nocnej,
- wydzielenie stref ciszy,
- budowa ekranów akustycznych (pod warunkiem przeanalizowania ich oddziaływania na krajobraz) i nasypów ziemnych (obsadzanych drzewami i krzewami) wzdłuż torów i dróg,
- wymiana stolarki okiennej i drzwiowej oraz termomodernizacja,
- ograniczenie turystyki na rzecz lecznictwa uzdrowskowego, kanalizacja ruchu turystycznego, limitowanie liczby turystów, stałe monitorowanie szlaków turystycznych,
- zakaz wjazdu quadów, crossów i motolotni.

Powyższe wskazania są ogólne bądź konkretne, odnoszące się do określonych obszarów/ulic uzdrowiska. Część z wymienionych zostało zrealizowanych bądź jest realizowanych lub planowanych. Dla przykładu, miasto Kołobrzeg opracowało „Politykę transportową Nadmorskiego Obszaru Funkcjonalnego obejmującego Gminę Miasto Kołobrzeg, Gminę Kołobrzeg oraz Gminę Ustronie Morskie”.

Wszystkie uzdrowiska zadeklarowały posiadanie aktualnego operatu uzdrowiskowego, zaś tylko połowa prowadzenie rewitalizacji w oparciu o lokalny program rewitalizacji. Większość (30) uzdrowisk uznało, że wysoka jakość dźwiękową krajobrazu i przestrzeni publicznej uzdrowiska powinna być jednym z celów rewitalizacji.

WNIOSKI I UWAGI KOŃCOWE

W świetle przeprowadzonych studiów nieliczne uzdrowiska w Polsce można określić jako wyspy ciszy w krajobrazie. Większość uzdrowisk podobnie jak parki narodowe podlega presji komunikacyjnej i turystycznej odpowiedzialnej za zagrożenie hałasem (por. Bernat, 2013). Najmniej atrakcyjne krajobrazy dźwiękowe (choć nie pozbawione wartości) występują często w uzdrowiskach najpiękniejszych (według rankingów Internetowych) i najpopularniejszych - najbardziej obciążonych ruchem turystycznym, zwłaszcza nadmorskich. Dominuje tutaj hałas komunikacyjny i rozrywkowy. Najbardziej atrakcyjne krajobrazy dźwiękowe charakterystyczne są dla uzdrowisk niewielkich, nie poddanych intensywnej presji turystycznej i położonych z dala od szlaków komunikacyjnych.

Przedstawione badania stanowią podstawę do pogłębionych analiz opartych na studiach terenowych (pomiar hałasu, obserwacja, spacer dźwiękowy, waloryzacja krajobrazu dźwiękowego, badanie ankietowe oczekiwań kuracjuszy w zakresie jakości dźwiękowej krajobrazu uzdrowisk). Ważne jest także uzyskanie odpowiedzi na pytanie o rolę turystyki w ofercie uzdrowisk, tak aby nie szkodziła walorom dźwiękowym krajobrazu.

Coraz częściej podkreśla się, że w obliczu współczesnych przemian, uzdrowiska powinny przekształcać się w ośrodki wielofunkcyjne (m.in. Gonda-Soroczyńska, 2014). Dlatego poszerzają swoją ofertę proponując również zabiegi relaksacyjne i terapie upiększające. Coraz częściej stają się ośrodkami wypoczynkowymi, miejscami atrakcyjnymi dla turystyki aktywnej, kongresowej, festiwalowej i wielu innych. Dodatkowo zaznaczyć należy, że w „Programie Rozwoju Turystyki do 2020 r.” turystyka uzdrowiskowa została wskazana jako jeden z priorytetowych obszarów rozwoju produktów polskiej turystyki. Może to wzbudzać obawy o jakość dźwiękową krajobrazu uzdrowisk. Jednak turystyka i kojarzony z nią narastający hałas nie musi stanowić czarnego scenariusza rozwoju miejscowości uzdrowiskowych. Wykorzystując swój potencjał uzdrowiska mają one szansę na realizację innowacyjnych produktów turystycznych, które mogą przyczynić się do ich rozwoju gospodarczego i społecznego. Wśród nich mogą być takie, które akcentować będą wyjątkową jakość dźwiękową krajobrazu. Konieczna jest jednak dbałość o tę jakość, choćby w ramach działań rewitalizacyjnych.

Warto także dostrzec, że miejscowości uzdrowiskowe, dysponujące zazwyczaj ogromnym potencjałem dla turystyki dźwiękowej i zróżnicowanymi walorami przyrodniczymi, kulturowymi i krajobrazowymi, przy prawidłowym ich wykorzystaniu, mogą być wzorcem dalszego harmonijnego rozwoju. Ważne jest jednak wdrożenie działań naprawczych i dbałość o właściwy wizerunek uzdrowisk, jako wysp ciszy (miejsc czystych ekologicznie) w krajobrazie Polski.

LITERATURA

- Bernat S., 2013: Awareness of noise hazards and the value of soundscapes in polish national parks. *Archives of Acoustics* 38, 4: 479-487.
- Bielak S., 2000: Degradacja ekologiczna uzdrowiska w Swoszowicach. *Aura* 8/2000: 18-20.
- Błażejczyk K., Baranowski J., Adamczyk A.B., 2008, Właściwości lecznicze klimatu uzdrowiska Świnoujście. IGiPZ PAN Warszawa.
- Cieślak A., 2014: Funkcja uzdrowiskowa i dziedzictwo kulturowe, jako katalizatory rozwoju małych miast. *Problemy Rozwoju Miast*, 11, 3/2014: 21-28.
- Dyrektywa 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dyrektywa Hałasowa),
- Gonda-Soroczyńska E., 2014: Wielofunkcyjność czy jednofunkcyjność? Uzdrowiska w obliczu przemian przestrzennych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 367: 68-75.
- Kuchcik M., Baranowski J., 2013: Zagrożenie hałasem wybranych uzdrowisk Polski. *Acta Balneologica* 55, 1(131)/2013: 48-54.
- Lipińska E.J. (red.), 2014: Uzdrowiska województwa podkarpackiego – identyfikacja wybranych zagrożeń środowiskowych. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Rzeszów.
- Łazarkowie M. i R., 2007: Uzdrowiska w Europie. Teraźniejszość i rys historyczny. WSSP im. W. Pola w Lublinie.
- Program Rozwoju Turystyki do 2020 r. Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2015.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz.U.2012. poz. 1109).
- Stan klimatu akustycznego w kraju w świetle badań WIOŚ w latach 2002-2006. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 879, 960).
- Wójcikowski W., 2011: Zagrożenia w obszarach prawnie chronionych. *Czasopismo Techniczne* 6A, 108, 17: 85-89

ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE

[http://www.ukie.gov.pl/www/serce.nsf/\(\\$PrintView\)/DD63587E243729D4C1256F95003D1210?Open](http://www.ukie.gov.pl/www/serce.nsf/($PrintView)/DD63587E243729D4C1256F95003D1210?Open).

Stan klimatu akustycznego w Polsce w roku 2012, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2013.

http://www.gios.gov.pl/zalaczniki/artykuly/halas_raport_rok_2012.pdf.

Zagrożenie hałasem – opinie z lat 1999 i 2009. Komunikat z badań CBOS, Warszawa 2009. http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_122_09.PDF

